

memòria de la **professió**

COL·LEGI DE METGES DE BARCELONA

GERARD MANRESA FORMOSA

El Dr. Gerard Manresa i Formosa, traspasat recentment, és sens dubte una figura senyera de la medicina catalana. Pneumòleg clínic, viu a l'hospital de l'Esperit Sant la tragèdia de la mort dels malalts fímics curables per manca d'atenció quirúrgica, motiu que el porta a ampliar el seu camp d'acció a la cirurgia de pulmó per coronar el procés de curació de la tuberculosi, sent-ne capdavanter amb èxit d'una tècnica elegant. Dirigeix el Sanatori de La Mercè durant gairebé quaranta anys i funda l'OBA (Organisme Benèfic Antituberculós). La tasca duta a terme és ingent, més de cinc mil malalts són atesos: pot considerar-se l'obra de la seva vida.

Nascut el 1907, ha mort el 2002, deixant-nos l'exemple d'una vida marcada per la tenacitat i l'esforç, presidida per l'entrega al malalt viscuda amb el lema: "Treballa i treballa bé".

Entrevista al doctor Gerard Manresa Formosa, a casa seva, al carrer de Mallorca, 230, 2n. 2a., Barcelona, el dia 23 de maig de 2001, feta pel doctor Josep López Batllori

El Dr. Gerard Manresa operant un pacient, ajudat pel Dr. Joan Vives (a la dreta), a la Clínica Sanatori de la Mercè.

■ Comencem per...

■ Vaig néixer el 3 de juliol del 1907. Els meus pares tenien una fàbrica de taps a Arenys, que funcionava amb vint treballadors, és a dir, explotaven una fàbrica important. El meu pare tenia un pare molt intel·ligent, amb gran experiència en l'ofici de taper però no tenia ni idea, en absolut, de comerç... L'avi tenia dues filles i el papà, que era el gran. L'avi va dir-se "tinc un fill i jo l'haig de fer apte per al govern". Li va ensenyar l'ofici i va educar-lo de tal manera que escrivia l'alemany, el francès i l'anglès directament a màquina; a més, en aritmètica i mercantil el pare era un mestre.

El meu avi era molt amic d'en Muntaner, que va donar diners per fer la Casa de Caritat i tenia un amic que no era d'Arenys, sinó de Canet, que va anar a Amèrica, a El Salvador, i venia de tant en tant. Un dia li va dir a l'avi que si volia fer alguna cosa bona de debò pel meu pare, que aleshores tenia divuit anys, l'enviés a Amèrica.

■ I hi va enviar el seu fill, que era el pare de vostè

■ Efectivament, va enviar-lo a Mèxic que és més important que El Salvador. El meu pare tenia una cosa extraordinària que ni ell ni ningú a la vida, a excepció de la meva mare, van comprendre: era un extraordinari venedor. Era un gran comerciant i tenia un do: els que tractaven amb ell acabaven sent amics seus, inspirava confiança als que serien els seus clients. O sigui que el papà i la mamà varen anar a Amèrica i tot que no van anar-hi a fer diners, el papà va fer unes gran vendes a Cuautemoc i a Moctezuma que eren les fàbriques de cervesa més importants de Mèxic, de manera que va tenir un èxit extraordinari.

■ I en aquest ambient que vostè ens ha explicat tan bé...

■ Ja, ja li ho explico. Aleshores el meu pare va pensar que no calia que ell s'estigués allà i va nomenar un representant, que va treballar tres o quatre anys bé, honradament, fins que va cobrar una sèrie de factures i, com es diu vulgarment, va fúmer el camp. Llavors l'avi va dir al meu pare: "Frederic, has d'anar a Mèxic i arreglar-ho." El papà va anar-hi, va veure el que havia estat el representant i va dir: "Indiscutiblement, amb això, jo en tinc prou", volent dir "jo seré el representant, i això ja és una cosa que val la pena". Els avis eren els que manaven i varen dir

que sí, que se n'anés, i ell va dir que s'emportaria la Clara, la meva mare, una dona molt intel·ligent que s'estimava molt el papà i va fer una família extraordinària.

Va coincidir amb el moment que en Porfirio Díaz va ser víctima de la revolució d'en Madero i els espanyols van sortir-ne perjudicats i van ser perseguits fins al punt que a vegades els empaitaven pel carrer. El pare, que també tenia clients a Guatemala, va decidir fugir de Mèxic i anar-se'n a Guatemala i d'aquí ve la nostra història en aquest país.

La meva pobra mare, que sempre es va sentir a l'exili a Amèrica, va tenir divuit anys de paciència i va estar vint-i-dos anys a Guatemala.

■ En aquella època, es relacionava amb metges, vostè, en l'ambient familiar?

■ Els meus pares varen fer casa a Guatemala. El papà fins i tot va muntar una fàbrica de taps que venia a múltiples clients i va guanyar molts diners. Després va posar la fàbrica de la "tapita", taps metàl·lics de corona, però com a bon europeu va comprar la maquinària a Alemanya i aleshores, ell, que tenia el cap molt clar i era un gran treballador, va tenir tota la desgràcia del món, perquè quan ja la tenia funcionant es va trobar que a causa de la gran guerra, Alemanya no podia exportar perquè Anglaterra l'havia bloquejat i, per altra banda, no tenien la llauna per fer els taps. Sense la "tapita" es feia una fissura per on el gas de la cervesa i de la gasosa s'escapava. El papà, amb la fàbrica funcionant, seguia la producció de taps.

Jo tenia cinc anys i havia de llevar-me per anar al col·legi alemany que era el millor col·legi de Guatemala, i el papà, que sabia les tres llengües, tenia la mania que jo havia de saber alemany, perquè qui el sap, té més fàcil l'anglès, el francès, etc.

Un dia va venir la mamà i em va dir: "però Gerardo, que no t'aixeques?, faràs tard al col·legi" i jo li vaig dir: "és que tinc un dolor aquí" i pel dolor i el bony, la mamà va veure que jo tenia una hèrnia. Llavors va venir el desastre; la mamà sabia que se li havia trencat el fill. El papà tenia un amic, el doctor Ricardo Álvarez, que era professor a Guatemala. Eren molt amics. Quan la mamà va demanar que vingués un metge, el doctor no podia venir i va enviar un ajudant que va

intentar reduir l'hèrnia. Però al cap de mitja hora va venir don Ricardo: va fer una recepta de clorur d'etil que varen anar a buscar a la farmàcia i amb una anestèsia superficial, i amb molta paciència i molt bona tècnica, va reduir l'hèrnia, va posar un embenat, un braguer i tot això... Els meus pares varen acompanyar don Ricardo, varen acomiadar-lo a la porta i quan van tornar a la meua habitació es van abraçar i es van fer petons de l'alegria per haver pogut evitar l'operació.

■ **O sigui que realment aquest va ser el seu primer contacte amb la medicina.**

■ Exacte, i vaig dir que, quan fos gran, m'agradaria fer el mateix que aquell home. I això va ser de tal manera així que, a partir dels cinc anys, quan algú em preguntava què seria quan fos gran jo deia que metge. El papà es posava a riure. O sigui que jo després pensant em vaig dir que vaig ser metge perquè em vaig quedar amb la impressió de l'obra que va ser la pau i l'alegria de casa.

■ **Aquest és un punt molt important, perquè el que nosaltres pretenem amb aquestes entrevistes no és que ens expliquin solament la vida professional del metge, sinó l'ambient en què la medicina es desenvolupava. Quin ambient hi havia, com es considerava el metge... i aquest és el primer contacte que vostè ens ha referit. Per exemple, fora d'aquest contacte, a la seva família hi havia cap metge?**

■ No, que jo recordi.

■ **O sigui, contacte amb la medicina, afortunadament, poc.**

■ El contacte amb la medicina va ser el que ja he referit amb don Ricardo Álvarez, que era cirurgià i havia evitat l'operació... I aquí hi ha una altra petita cosa que té relació amb ell. M'ha preguntat per què he estat metge –ja he dit per què–, però és que, quan pensava que seria metge, volia ser cirurgià.

Vaig anar, com ja he dit, al col·legi alemany a Guatemala, després vaig estudiar el batxillerat també allí i al mes de maig de l'any 25 vam venir de Guatemala a Arenys. Vaig haver de convalidar el batxillerat, cosa que vaig aconseguir amb tretze examens. Tènia molta por, però vaig veure que tenia prou facilitat de paraula i les matèries ben pensades... eren tretze exàmens de les assignatures que no tenia al

“ **Vaig dir que, quan fos gran, m'agradaria fer el mateix que aquell home. I això va ser de tal manera així que, a partir dels cinc anys, quan algú em preguntava què seria quan fos gran jo deia que metge.** ”

batxillerat de Guatemala, per exemple, Història i Geografia d'Espanya, etc. Al cap d'un any de ser aquí jo ja tenia el batxillerat espanyol.

■ **Llavors va començar la carrera de Medicina, l'any 26 o 27.**

■ Abans vaig haver de fer el que es deia l'ampliació, que ho havíem de fer els que volíem ser metges, farmacèutics, arquitectes, etc. Tots els que no anàvem cap a una carrera diguem-ne literària. La carrera la vaig començar l'any 27.

■ **És a dir, els aspirants a carreres científiques havien de fer una ampliació.**

■ Aleshores els metges havien de fer quatre assignatures: Química, Física, Biologia i Geologia.

Jo tenia pànic d'examinar-me i resulta que va venir el meu examen de Química amb el catedràtic Vila Vendrell...

■ **Vila Vendrell... Veu, això si no ens ho explica vostè, nosaltres aquestes coses no les podem recordar. Jo vaig néixer l'any 26.**

■ En Vila Vendrell era un cavaller, i un bon orador, de manera que algunes vegades acabava la classe amb un aplaudiment. Recordo que vaig pujar a la càtedra i al mig hi havia una cadira on s'asseia “el examinando”. Tènia el costum de començar l'examen amb una pregunta general; la segona era, per exemple, sals i combinacions de la química inorgànica, i la tercera era química orgànica. Jo tenia una por terrible i com a cavaller que era em va rebre tractant-me com a “señor examinando” i em va preguntar en primer lloc una cosa de química de cos simple, no recordo si era oxigen o què era, i em va dir: “Basta, muy bien, tiene usted nota de sobresaliente” i jo que tenia una gran por d'examinar-me a Barcelona vaig pensar, “però si això és tirat”. Em diu, “¿quiere contestar otra pregunta para mejorar la nota?” “Sí, señor”, vaig contestar jo. Aleshores recordo que em va preguntar sals, diverses sals, eren molt difícils. I l'home, al cap d'una estona, insisteix: “Basta, ¿quiere usted mejorar la nota?” I jo li vaig dir que sí. Ja

El jove Dr. Manresa, acompanyat del bisbe de Barcelona, Dr. Modrego, passa visita als pacients del Sanatori de la Mercè. Darrera d'ells, el Dr. Joan Vives, i a l'esquerra de la fotografia, el Dr. Narcís Boada.

sabia que seria la més difícil de totes, de química orgànica, i va presentar-me unes figures que representaven tres cossos i em va anar molt bé. Quan em vaig aixecar em va dir: "Tiene usted matrícula de honor".

Jo que vaig anar a examinar-me amb una por tremenda, convençut que no aprovaria a Barcelona! I ho dic perquè de les quatre assignatures vaig tenir la mateixa nota, de manera que vaig començar la carrera amb quatre matrícules d'honor.

■ **En aquest principi de carrera, de la qual després seguirem parlant, quin ambient mèdic hi havia?, com era considerat el metge? Vostè a més de tenir vocació i de voler ser metge des de petit, la consideració que tenia el metge socialment, com la recorda? El metge era una persona apreciada, valorada?**

■ Jo vaig fer la carrera amb molta il·lusió, amb un gran interès i com una cosa selecta. Vaig fer la carrera amb molta sort i vaig tenir uns catedràtics excel·lents. De medicina interna vaig tenir el doctor Agustí Pedro Pons, a qui vaig estimar molt i ell també em va donar proves de gran estima. Hi vaig veure un metge que va moure la meva inclinació, de tal manera que jo, tal com va dir Arquímedes: "doneu-me un punt de suport i mouré el món", vaig tenir en el doctor Pedro Pons el meu punt de suport durant tota la meva vida professional.

■ **Perquè... en quin any va començar a estudiar la carrera?**

■ La revàlida l'any 25 i la carrera el 27. El professor més important que vaig tenir es va morir, era el professor Serres, el vam enterrar nosaltres. Crec que era cunyat d'en Salvador Gil Vernet i sogre del doctor Puigvert.

■ **Crec que fou així, ho sé pel meu sogre, el doctor Gausa, que també m'havia parlat d'aquest metge que diu vostè.**

■ I tant, jo el doctor Gausa l'havia tractat molt.

■ **Llavors recorda molt bé aquests professors, Pedro Pons, i aquest cunyat del professor Gil Vernet. Quins altres professors recorda de la carrera?**

■ Jo, me'n recordo de tots

■ **Creu que va tenir un bon professorat, un bon ensenyament?**

“ **En Gil Vernet se'm va quedar mirant i em va dir: "Manresa, si et quedes al meu servei, jo t'asseguro que abans de dos anys seràs catedràtic d'anatomia." Jo li vaig contestar: "Doctor Gil Vernet, si fos catedràtic d'anatomia, no em sentiria metge."** ”

■ De medicina vaig tenir en Pedro Pons, que era un catedràtic complet, extraordinari.

■ **I de les quirúrgiques?**

■ Els germans Tries. Jo vaig tenir el millor, que era en Joaquim. Per mi va ser un home excepcional. M'havia preguntat a classe... Llavors hi havia més acostament amb el catedràtic, tenies la sensació, la tercera o quarta vegada que et preguntava, tenies la sensació que et preguntava a tu, no a "un alumne". També en Pedro Pons m'havia preguntat a classe tres o quatre vegades, quan ell explicava al peu del llit.

Estava molt atent a classe, no hi vaig faltar mai. Jo anava a classe a aprofitar-ho, sobretot quan les classes eren de qualitat, m'entén? Vaig fer fins a tercer curs les assignatures amb matrícula d'honor.

■ **Això és important saber-ho, lliga amb el seu interès d'anar a classe.**

■ Una crisi econòmica familiar em va obligar a guanyar-me la vida mentre estudiava vivint en una dispesa a Barcelona. Em llevava cada dia a les cinc del matí i, des de les cinc fins a les vuit, que anava a la facultat, estudiava per suplir les cinc hores que jo necessitava per ensenyar cada tarda.

■ **En general les coses són així, anys després, quan jo vaig estudiar, vaig apreciar que els que tenien facilitats econòmiques, que no tenien problema i podien estudiar, no donaven tant de rendiment com els que havien de treballar per pagar-se la carrera: aquests sabien el que els costava ser estudiants i en treien tot el profit que n'havien de treure.**

■ I una altra cosa, ens fèiem homes, en el sentit que l'esforç tenia un preu i que tenia un valor. Jo feia tres o quatre classes cada tarda. Recordo que unes eren de "teneduría de libros" que m'ho sabia dels estudis de Guatemala perquè era una de les assignatures que tenien allí al batxillerat.

■ **En conjunt, la Universitat, la Facultat que vostè va viure, sembla que era de qualitat. Es pot considerar que tenia un bon nivell?**

■ Vam tenir August Pi i Sunyer, de Fisiologia, que era tota una personalitat.

El Dr. Manresa estava molt ben relacionat amb personalitat seus deixebles fessin estatges a les principals escoles el 1962, a donar una conferència a l'Acadèmia de Ciències Albert Agustí Vidal, Josep Cornudella Capdevila i Antoni Sayé (foto petita de l'esquerra).

■ I les pràctiques, com anaven aleshores?

■ Jo diria que les d'Anatomia anaven bé. Jo vaig tenir matrícules d'honor d'Anatomia i de Dissecció, perquè va ser quan va entrar el doctor Taure.

■ Ah! Llavors va començar en Taure? Aquest encara el vaig tenir jo de professor.

■ Ah, sí? Era una miqueta poca-solta.

■ Potser sí. Els estudiants no el veien com un professor extraordinari.

■ No.

És que mira, no podies dubtar del

“

Li vaig dir "doctor Pedro Pons, venia a agrair-li tot el que vostè m'ha ensenyat en aquests tres cursos que he fet mèdica". I ell em contestà: "I ara què faràs?" I jo li digué: "aprendre a fer de metge". Llavors em va dir "vine demà a les nou del matí, la monja et donarà una bata i", entrant a la clínica, "et cuidaràs d'aquests sis llits".

”

talent d'Agustí Pedro Pons, no podies dubtar del talent d'August Pi Sunyer... és que hi ha persones de qui el deixeble té una idea bastant

clara del fons; per exemple, en Pere Nubiola.

■ Quin any va acabar la carrera?

■ El dia 14 de juliol, el dia de la Bastilla de l'any...

■ Si la va començar el 27, eren sis o set anys, doncs deuria ser el 33 o 34

■ Pero jo vaig avançar. Sé que vaig fer tres cursos en dos anys... vaig acabar amb en Pere Piulachs, en Joan Surós... Amb en Piulachs vàrem ser amics. Era un home molt aplicat i d'un talent extraordinari. Ell sabia que jo coneixia l'alemany; com que vaig anar al col·legi alemany la meva cultura era alemanya.

■ És l'idioma que durant molts anys va ser bàsic per seguir la literatura mèdica, la bibliografia. Era imprescindible.

■ En Piulachs moltes vegades venia amb una revista en alemany i em preguntava aquesta o aquella paraula i jo notava que, quan jo la coneixia, a ell li sabia una miqueta de greu. Era una persona que jo m'estimava molt, però el que passa és que no va encertar l'esposa.

■ Sí, sí, aquest és un capítol personal, però és conegut.

■ Jo vaig dir un dia que Piulachs o es casaria amb una monja o amb una infermera, perquè no podia fer-ho d'una altra manera. Una infermera o una monja, perquè era l'ambient que ell vivia, estava sempre estudiant.

■ Durant els estudis, com treballaven més, amb llibres o prenent apunts a classe?

■ Vam començar a prendre apunts a classe. Era una equivocació. Hi havia un grup de mestres que sabien buscar una revista, que et deien hi ha un article molt bo sobre això en tal revista. Però les classes eren ben fetes... no diré que algunes no, però eren aprofitables.

...tats capdavanteres de l'especialitat que temps a venir esdevindria la pneumologia i procurava que els europees, en especial les franceses. Com la del professor J. Brun, a Lyon. Aquest vingué a Barcelona, el Mèdiques sobre insuficiència respiratòria crònica. El veiem a l'esquerra, a la taula presidida pels doctors Castella Escabrós. Entre el públic trobem el Dr. Manresa (foto petita de la dreta) i el gran tisiòleg Dr. Lluís

■ I fora de l'anatomia, que vostè m'ha dit que a tècnica anatòmica havien fet les pràctiques de dissecció, varen fer altres pràctiques, arribaren a tenir-ne de cirurgia?

■ De cirurgia no.

■ De medicina, suposo que sí, passaven visita amb en Pedro Pons a la sala.

■ Sí. Aquestes pràctiques sí, i vàiem com es feia alguna exploració física o complementàries.

■ Tenien l'assignatura d'anatomia patològica amb pràctiques?

■ No pròpiament. Era important que tinguéssim la manera de reconèixer, d'interpretar una preparació hematològica, anar al microscopi i veure la preparació per saber, per exemple, què era un hematíe, un limfòcit, els leucòcits, etc.

■ I de de la Universitat Autònoma, què me'n pot dir? La va conèixer? Va ser posterior a haver acabat vostè?

■ No, jo vaig agafar-la al darrer any de carrera, però a l'Hospital Clínic de la Facultat de Medicina, ja li he dit que el doctor Agustí Pedro Pons havia estat el meu "eix", i jo, que tenia la preocupació d'haver acabat la carrera, vaig tenir la sort de trobar-me amb un cavaller, el doctor Joaquim Trias Pujol, que havia operat el meu sogre. Precisament recordo un fet amb el professor Trias el darrer curs. Vaig tenir la mala sort que un dels acompanyants del professor al tribunal va preguntar-me una malaltia amb el nom de l'autor que l'havia descrit. Jo la sabia perfectament, però amb el nom diguem-ne patològic, vaig dir que no entenia la pregunta i aquell senyor, que era tonto, insistia en la pregunta perquè no va entendre que no la sabia amb el nom de l'autor. I Joaquim Trias, que estava al costat, li va dir "no la preguntis així", volent dir, digues el nom de la malaltia i no de l'autor. Trias m'havia preguntat a classe diverses vegades i jo tenia la sensació que em coneixia i, efectivament, em va agafar ell i em va fer tres preguntes. Jo tenia aplicada la matrícula d'honor, però per no fer quedar malament el company, em va donar notable. Jo sempre li vaig agrair, tota la vida. Passats els anys, un dia va venir al sanatori a veurem fer una pneumectomia i jo li vaig agrair molt l'honor que em feia.

“ Vaig proposar al doctor Pedro Pons que jo podia cuidar-me'n, dels tuberculosos, dels tuberculosos ingressats en llits d'altres metges que no s'interessessin per la tuberculosi. Així jo em cuidava dels sis llits i d'un tuberculós o dos. ”

■ Hem parlat dels professors, però, l'ambient entre els estudiants, com era? Agradable, distès, tens?

■ Era un ambient, diria jo, pre revolucionari...

■ O sigui, una mica tumultuós l'ambient entre els estudiants...

■ Una mica tumultuós, de tal manera que jo em vaig examinar de quirúrgica el dia de la Bastilla, el 14 de juliol, perquè hi havia hagut un congrés de català a Palma de Mallorca i hi havien anat els catedràtics d'aquí i es va retardar gairebé una setmana.

■ Sí, els exàmens eren a finals de juny, primers de juliol...

■ Quan vaig sortir de la quirúrgica a tercer, la meva preocupació era que necessitava vuit mil pessetes per pagar el títol i anar-me'n a un poble o així. Jo sabia que perquè m'avalessin havia de provar que havia estat tres anys intern i necessitava que el professor em donés una nota dient que estava satisfet. Molt bé, me'n vaig anar a veure el doctor Salvador Gil Vernet que era professor d'Anatomia i d'Urologia. Jo havia estat tres anys intern al seu servei i així que em va veure em digué: "Què necessites, Manresa?" I jo li respongué que necessitava pagar el títol i que li pregava que em donés el "conforme" que jo vaig complir. Em va dir que "amb molt de gust", i de seguida, pam, pam, va agafar un imprès i va fer la certificació. Aleshores se'm va quedar mirant i em va dir: "Manresa, si et quedes al meu servei, jo t'asseguro que abans de dos anys seràs catedràtic d'anatomia." No em podia haver dit una cosa pitjor. Jo li vaig contestar: "Doctor Gil Vernet, si fos catedràtic d'anatomia, no em sentiria metge." I ell em va dir que si m'ho repensava podia tornar.

■ I els primers anys d'haver acabat la carrera, quan ja era metge, què va fer?

■ Els primer anys vaig tenir sort. La primera sort és que quan vaig deixar

en Gil Vernet que m'havia dit això, en el moment que sortia de la clínica, vaig anar a trobar el doctor Pedro Pons que també sortia i s'anava a treure la bata i posar-se l'americana per marxar; serien la una o un quart de dues. Aleshores m'hi vaig acostar i li vaig dir "doctor Pedro Pons, venia a agrair-li tot el que vostè m'ha ense-

Passats uns anys, els mateixos doctors Joan Vives, Gerardo

nyat en aquests tres cursos que he fet mèdica". I ell em contestà: "I ara què faràs?" I jo li diguí: "aprendre a fer de metge". Llavors em va dir "vine demà a les nou del matí, la monja et donarà una bata i", entrant a la clínica, "et cuidaràs d'aquests sis llits".

■ Aprendre a fer de metge. Molt bé!

■ El meu botó d'or va ser aquest. Vaig estar a la clínica del doctor Pedro Pons cinc anys.

■ **Cinc anys... li agafaria el començament de la guerra civil.**

■ Sí, aleshores tot el desordre de la guerra.

■ **Com li va anar la guerra civil, quin tipus de feina va fer, va seguir al servei de Pedro Pons, el van mobilitzar, què va passar?**

■ Hi vaig seguir. Aleshores van venir els que volien fer canvis i un dels canvis que van intentar és donar un petit sou als metges. Uns feien una cosa, uns altres una altra. No hi havia un criteri de direcció, una persona que agafés les regnes i digués "aquí s'ha de modificar això o allò", sinó que a cada racó del Clínic, de cop i volta, en sortia un... O sigui que hi va

tava i quan acabàvem de passar les dues fileres de llits de la sala, jo me n'anava cap a aquell malalt, li deia que es tragués la roba i me'l mirava. Aleshores va córrer entre els altres cinc companys, érem sis metges, que en Manresa s'interessava per la tuberculosi. Vaig proposar al doctor Pedro Pons que jo podia cuidar-me'n, dels tuberculosos, dels tuberculosos ingressats en llits d'altres metges que no s'interessessin per la tuberculosi i que jo continuaria tenint els meu sis llits, ocupats per pacients no necessàriament tuberculosos. Tots van acceptar-ho. Així jo em cuidava dels sis llits i d'un tuberculós o dos.

■ **I durant la guerra civil, que és on hàviem arribat i que vostè diu que sí, que la va viure, quin ambient es respirava a la facultat, a l'hospital, a la professió mèdica en general. És a dir, van canviar gaire les coses?**

■ Jo crec que bastant. Les coses no rutllaven com abans.

Jo, per la meua banda, vaig demanar al doctor Pedro Pons, quan em vaig encarregar dels tuberculosos, que em permetés un dia a la setmana anar al matí al sanatori de l'Esperit Sant i aquest fet va tenir una gran transcendència en la meua vida posterior... Ja li ho explicaré després.

Durant la guerra jo em vaig passar a l'altre bàndol. Amb dos o tres companys; vam passar la frontera i vam anar al que en deien la "España Nacional" i vàrem trobar-nos amb altres companys.

■ **Que estaven també a l'altre cantó, diguem-ne.**

■ Aleshores de seguida vaig anar a retrobar-me amb el meu germà a Sevilla i al costat de la dispesa on s'estava vaig veure la placa d'un metge amb el qual havia fet molta amistat a València; em va reconèixer de seguida, li vaig dir com havia anat a parar allà i com la casualitat me l'havia fet trobar i va dir-me: "*por las mañanas trabajo en la escuela de puericultura, ven mañana i te daré alguna cosa para que te entretengas*".

Un altre metge que jo coneixia, va parlar-me del doctor Bermejillo que estava de director de l'hospital d'Oña (Burgos). Jo coneixia el doctor Bermejillo, a qui tenia un gran respecte i consideració. Aquest, després de la guerra va ser catedràtic de Patologia General de Madrid. L'hospital d'Oña

tenia 180 llits i tenia dos directors, un de la Creu Roja que era Bermejillo, que era realment qui el portava i manava, i un altre, que era un militar. Li vaig posar quatre línies dient-li que era allí i que buscava feina. Ell em va posar un telegrama que deia: "*Manresa, le espero i encontrará el amigo de siempre, trabajo, asilo, estancia, todo*". I, efectivament, jo l'endemà, vaig agafar el tren cap a Burgos, perquè Oña està a 60 quilòmetres de Burgos, i allà vaig trobar aquell sant baró del doctor Bermejillo.

■ **Hi havia, com vostè, altres metges catalans que s'havien passat a l'altre bàndol? Va coincidir amb cap d'ells?**

■ Sí, i tant. Hi havia quatre o cinc catalans. Era molt curiós... Aquesta pregunta és molt interessant. Hi havia de tot. En general, el cos facultatiu d'aquell hospital de 180 llits era format per companys que ja estaven pensant en "el enchufe", en escriure al doctor tal o qual... m'entén? Jo els deia: "*¿ya trabajas para el futuro?*", de broma. El cos facultatiu d'Oña tenia nivell... els seus 45 metges, entre tots sempre teníem una solució.

En els gairebé dos anys que vaig ser a Oña vaig estudiar molt, vaig treballar molt. Hi havia ordre, disciplina i quan necessitaves trobar un company, sabies sempre on l'havies de trobar, si el necessitaves per un malalt, venia, i se'l mirava, se l'emportava i se'n cuidava.

El director militar era un home que tenia molta gana i sempre s'enfadava quan un dels metges entrava tard al menjador, i un company que tenia molta gràcia deia que es molestava perquè havia d'esperar que hi fóssim tots per començar.

■ **Ha dit una cosa molt interessant, això d'aquests que "ya están trabajando para el futuro", pensant en recomanacions perquè en acabar la guerra, molts d'ells es van situar molt bé. Acabada la guerra, anys 39, 40, 41, ja som a Barcelona, comença l'època franquista... què passa?**

■ Miri, el doctor Manresa fa el de sempre. Vaig entrar un diumenge, perquè el doctor Bermejillo va tenir l'atenció que jo tingués un seient al primer tren de la Creu Roja que va venir a Barcelona. Hi havia quatre catalans, tots el volien, aquell seient, però Bermejillo va dir que el primer que havia vingut era en Manresa, que tenia la

Manresa i Narcís Boada, conversant.

haver molt aviat un desori considerable. Però jo vaig seguir amb en Pedro Pons per una cosa bàsica que jo he tingut durant tota la meua vida: el que es tracta en medicina és de servir al malalt.

Al doctor Pedro Pons no li agradava la tuberculosi i, per això, quan tots els metges del servei passàvem visita, quan dèiem que el malalt era tuberculós, ell deia: "Ja li feu el que li heu de fer?" I dèiem: "Sí". Llavors, passava de llarg i això a mi em posava... Jo protes-

“ Jo he tingut sobretot una vocació hospitalària; la primera fase del meu desenvolupament a la professió va ser totalment hospitalària. Per això em vaig quedar a l'Esperit Sant i vaig aconseguir que l'agafés el Patronato Nacional Antituberculoso i que el convertís en un sanatori amb tots els requisits. ”

família allà, i que ell creia que havia de ser el qui hi anés primer.

■ **On va començar a treballar quan va venir aquí?**

■ Miri, jo vaig arribar aquí, com li he dit, un diumenge i l'endemà al matí vaig anar a l'Hospital Clínic. Aleshores vaig trobar el doctor Pedro Pons que de seguida que em va veure va preguntar-me com estava, què feia... Al migdia vaig deixar el doctor Pedro Pons i me'n vaig anar a l'Esperit Sant pensant "allà sí que és necessari que hi vagi". Només hi havia un metge que era un gran amic i, a més, un sant. Havia passat els tres anys de guerra ficat allà i era l'únic de quatre o cinc metges. Em va saludar i ens vam abraçar i em va dir "mira, tenim 250 malalts". El sanatori era de 160 llits i en aquell moment s'havia convertit en un hospital de 250. Aleshores, allà hi havia les cases barates de Sant Andreu i hi havia una companyia de soldats. Vaig anar a parlar amb el comandant i li vaig dir: "Mire, yo acabo de llegar de Burgos, soy médico del cuerpo facultativo de esta institución y vengo a preguntarle qué tengo que hacer para llegar a la persona responsable, porque hay 250 personas hambrientas que tienen que cenar". Em va dir que ell no em podia donar res pel sopar; però després em va dir que tenia tres sacs de lleties. Va cridar tres soldats que pugessin a dalt els tres sacs i em va dir: "Vaya usted al salón de San Juan" -avui avinguda de Lluís Companys, on hi havia hagut la Conselleria de Sanitat de la Generalitat- "y allí encontrará al jefe de Sanidad. Vaya usted allí, hable con él y le dirá lo que tiene que hacer". Vaig anar-hi i li vaig dir a qui rebia, l'ordenança, que necessitava parlar amb el cap perquè tenia un problema que només em podia resoldre ell. Va desaparèixer i al cap d'un moment surt i em fa passar. Vaig passar i no hi veia gaire, només veia que la persona que estava a la taula, em veia a mi i sento que

díu: "Manresa, ¿de dónde sales?" Era un íntim amic del doctor Bermejillo, una persona important de Sanitat en funcions que inspeccionava els hospitals. Ell venia cada mes, almenys un dia, que dinava i sopava amb el doctor Bermejillo i amb mi i ens coneixíem d'Oña. No em va estranyar trobar-lo a Barcelona com a cap de Sanitat perquè tenia un oncle, un germà del seu pare, que havia estat catedràtic, un dels catedràtics anteriors a Pedro Pons, per tant va ser per això que tenia molta estima a Barcelona i comprenc que demanés venir aquí.

■ **L'ambient general, no només a l'Esperit Sant, també al Clínic, en altres hospitals, el desenvolupament de la medicina... estem als anys de la postguerra, 39, 40, 41... era una cosa ordenada o no?**

■ La idea que jo tinc, havent anat diverses vegades al Clínic i a Sant Pau, jo crec que bastant ordenada, dins de la mancança d'elements bàsics que hi havia en aquells moments.

■ **Es notava que hi havia hagut desaparició de gent de vàlua que per motius polítics havien hagut de marxar? Els germans Trias, per exemple, no hi eren. Els nouvinguts, potser de vegades per motius polítics o... aquells que vostè havia dit quan era a Oña "os estais preparando ya para el futuro", es notaven aquí a Barcelona?**

■ Els de Madrid i els de la resta d'Espanya.

■ **Però aquí a Barcelona no es va notar un gran canvi.**

■ Exactament. Jo diria que molta gent es va trobar... Perquè quan jo em vaig trobar aquell metge que em va dir "Manresa, ¿de dónde sales?" jo ja sabia que era catedràtic a Madrid d'Higiene i dins de sanitat també tenia un càrrec representatiu i aquest home només en veure'm quan jo li vaig explicar el meu problema, un sanatori amb 250 famolencs, ell em va dir: "Si tú,

Manresa, me aseguras que todo seguirá en orden y bien, yo esta tarde llamo a Madrid para que te nombren director provisional mientras esté en situación de reorganización y tú vas a visitar a todos los proveedores de la casa y les dices que todo se pagará en su día, no sé si tardaremos un año o seis meses pero todo se pagará, hasta la última peseta". I va funcionar, va trigar setze mesos, vam fer una festa de celebració al sanatori, tothom va cobrar.

■ **Vostè va seguir en contacte durant aquell període de temps, 41, 42, 43 amb l'Hospital Clínic i amb la Facultat?**

■ No, perquè jo vaig acabar, jo vaig rebre el paper de director provisional de l'Esperit Sant i em vaig organitzar amb els elements que jo tenia. El personal va tenir el valor d'acceptar allò que nosaltres els oferíem. Jo els vaig dir que sabia positivament, per la persona que ens ho havia assegurat, que cobraríem fins a l'últim cèntim, que era segur. Per això jo vaig parlar amb els proveïdors i alguns em van dir que ja no proveïrien.

Aleshores jo vaig quedar amb aquell nomenament provisional, que va continuar un any, dos anys, tres anys, quatre anys... Després va ser el meu salt a la cirurgia i el meu destí va ser completament distint. Jo sempre he procurat servir el malalt i em vaig trobar que tenia 40 malalts que eren quirúrgics i que la persona que tenia el càrrec de cirurgia de la institució no venia i deia que tornaria per exemple el dilluns a operar un malalt, el preparàvem, havíem començat l'anestèsia, sonava el timbre i deia que no podia pujar i així ens trobàvem que no podíem fer res. Jo tenia un intern que tenia una gran disposició quirúrgica i vaig descobrir que jo també la tenia i vam envestir aquells 40 malalts. La gent tenia una gran por a la cirurgia i després van tenir una confiança tal que hi havia malalts que em preguntaven si a ells no els podia operar, perquè tenien l'experiència que al passar visita als malalts, eren els operats els que anaven millor.

■ **En aquesta època que ho feien a l'hospital on era vostè, a l'Esperit Sant, a altres hospitals es començava a passar amb certa decisió a la fase quirúrgica de la tuberculosi, és a dir, en general s'anaven endinsant en aquest terreny?**

“ **Al mateix temps jo vaig tenir rapidament una pràctica privada molt activa. Tenia un despatx que va començar a funcionar més i més. De seguida vaig haver de posar a visitar un segon metge i, després, un tercer metge.** ”

■ Jo diria que sí. Per exemple a Sant Pau hi havia Rosal hi havia Cornudella, gent responsable.

■ **Tot això era pels anys quaranta, oi?**

■ Sí, diria que la cosa va anar-se establint a partir del 41.

■ **Anem a la pràctica general de la medicina. Llavors hi havia mútues, clientela privada, als pobles hi havia iguals... va ser després que va venir el Seguro Obligatorio de Enfermedad. Com vivia el metge, en quin ambient es desenvolupava, com el mirava la gent?**

■ Jo he tingut sobretot una vocació hospitalària; la primera fase del meu desenvolupament a la professió va ser totalment hospitalària. Per això em vaig quedar a l'Esperit Sant i vaig aconseguir que l'agafés el Patronato Nacional Antituberculoso i que el convertís en un sanatori amb tots els requisits. Així seguint la idea del doctor vaig aconseguir que passés a ser un sanatori antituberculós i deixés de ser un asil de tuberculosos. Jo anava a Madrid i demanava coses per al sanatori i vam fer algunes obres que eren indispensables. Quan jo vaig deixar el sanatori al cap de quatre anys, vaig deixar un sanatori diferent que el que havia rebut, gràcies al suport que tenia. Per exemple, vaig demanar una cambra per guardar els aliments i vàrem tenir una habitació que estava tota preparada per poder guardar els aliments com calia.

■ **I què em pot dir de la professió mèdica en general? Es feia una medicina de qualitat, basada molt en la beneficència o en els guanys privats? Com es guanyava la vida el metge i com era vist?**

■ D'això el puc informar poc.

■ **És el que em deia abans, que es va quedar molt tancat en l'ambient hospitalari.**

■ Sí, però al mateix temps jo vaig tenir rapidament una pràctica privada molt activa. Tenia un despatx que va co-

mençar a funcionar més i més. De seguida vaig haver de posar a visitar un segon metge i, després, un tercer metge.

■ **I el tracte amb el malalt com era?**

■ Jo tenia un despatx molt ben organitzat. Tenia una persona, que avui és la meva esposa, perquè jo vaig enviudar al cap de deu anys de casat i em vaig casar amb la cap del meu consultori, i el tracte i la relació amb el malalt era molt bona.

■ **Més tard, crec recordar, vostè va estar al Sanatori de la Mercè, que depengué de l'OBA, no és així?**

■ Sí, sóc fundador de l'OBA, l'Obra Benèfica Antituberculosa.

■ **Parlem-ne d'això; quin any va ser?**

■ Vostè sap el que representa? El Sanatori de la Mercè ha durat quasi quaranta-un anys i van passar per aquest sanatori uns 5.000 malalts.

■ **I quin any va començar, més o menys?**

■ El Sanatori nasqué quan la tuberculosi era un greu problema social, sanitari i humà. En Pere Tarrés, metge primer i sacerdot després, director del Secretariat de Beneficència, amb mi, juntament amb el doctor Joaquim Maria de Nadal, Ignasi Vidal Gironella i Xavier Aragó, vàrem formar una junta per tal de tirar endavant el projecte de creació d'un centre per a tuberculosos. L'objectiu era guarir els malalts que podien guarir-se i que per les dificultats en què vivíem, morien sense l'atenció que els podia guarir. Els primers diners varen ser 100.000 pessetes d'una herència.

L'abril de 1947 s'inaugurà a les Corts el Centre, el Sanatori de la Mercè, al carrer de Mas i Pujó (avui desaparegut per donar lloc al carrer de Numància), amb una capacitat inicial de 40 llits, en quatre sales, amb la col·laboració de les Germanes de la Caritat de San Vicent de Paül, les paüles, i un grup de metges: Josèp Juncosa, Josep Maria Bofill, Manel

Prats, Joan Vives, Pascual Mir i Marcel·lí Gili.

Al febrer de 1948 es practicà la primera pneumectomia, seguida de tres casos més, tots resolts amb èxit, cosa que donà enorme prestigi al Centre. Jo m'havia preparat a consciència als millors Serveis de Cirurgia Toràcica de Suècia i de França.

Al Centre, amb la col·laboració inicial ja esmentada arribàrem a treballar-hi una vintena de facultatius i amb quatre ampliacions successives va ser possible el manteniment de 60 llits ben ubicats i repartits amb l'ampliació de quiròfans que varen permetre operar 5 malalts a la setmana.

L'any 1950 es crea l'OBA (Obra Benèfica Antituberculosa), benèfica tota vegada que fins l'any 1970 vàrem treballar sense concert amb la Seguretat Social. Aquest mateix any, amb l'ajut de la Fundació Espona, es posa en marxa la unitat de cures intensives respiratòries amb una nova instal·lació de raigs X. Va ser la cinquena ampliació.

L'any 1972 la Fundació Espona es féu càrrec de la gestió i administració del Centre passant a nomenar-se Institut de Pneumologia, Sanatori Clínica de Nostra Senyora de la Mercè... fins a l'any 1978, en què el pressupost anual ja era de 72 milions de pessetes i la Fundació Espona ja patia les greus conseqüències de la crisi de la indústria tèxtil i al novembre del 79 es va produir el tancament del Sanatori.

Va ser lamentable aquesta fi per a una escola medicoquirúrgica pneumològica de renom i prestigi, no sols a Catalunya sinó a tot Espanya.

■ **Realment, una llàstima, va ser l'obra més important de la seva vida. Tornem enrere i anem a l'any 1950, quan comença el "Seguro Obligatorio de Enfermedad". Nota un canvi des que s'inicia? Per a bé o per a mal, però hi ha un canvi que ha anat progressant?**

■ Sí, a estones bé i a estones malament, jo crec que el "seguro" va passar una època en què la gent no hi creia, més ben dit, no hi tenia confiança.

■ **Avui vostè sap que qui vol fer una especialitat ha de treure una plaça del MIR, anar a un hospital, passar-s'hi cinc anys i al final li donen un títol d'especialista, si les coses van bé. Com es feien les especialit-**

zacions abans? Buscant-se un mestre?

■ Això mateix, buscant un lloc. Jo sempre vaig tenir mitja dotzena de metges que venien al sanatori, passaven visita i jo acabava veient qui estava preparat i sabia què feia i li encarregava de fer això o allò. Sí.

■ **Qui tenia la sort d'acostar-se a un bon especialista, evidentment, suposo que podia amb els anys adquirir una bona formació.**

■ Sí, sí.

■ **Però tenia tothom aquesta sort?**

■ Jo crec que la voluntat de l'ens mèdic té molta importància. Jo recordo quan abans venien de vegades demanant per treballar al sanatori i jo els deia que tindria més metges que malalts... I per què venien? Perquè sabien que es feien les coses ben fetes. Passava amb els metges el mateix que amb els malalts. Jo veia que el malalt que entrava al sanatori, al cap de dos dies ja tenia una altra cara, i què volia dir això? Que tenia esperança. Els malalts que ja eren ingressats deien als que entraven que els metges allí eren molt seriosos i se n'ocupaven i això era l'esperança d'unes persones que havien entrat allí.

■ **Esperança que s'emparava, suposo jo, en el coneixement del contingut tècnic del centre on anaven, però que segurament també influïa molt el suport humà que trobaven.**

Creu que ha canviat això? Els últims anys de la seva professió activa va observar si aquest contacte humà, aquest interès, aquest acolliment s'anava deteriorant, o no?

■ Jo crec que sí. A la medicina hi ha un problema molt important, que és el problema psicològic. Moltes vegades hi ha institucions que tenen una amabilitat... però falsa. El que transcendeix molt aviat al malalt és la tècnica acompanyada del tracte que dóna confiança. Vostè sap què representa per al malalt que vingui un cirurgià, faci una toracoplastia, que se'n vagi a casa i que no comparegui més? Vostè creu que és lògic això? Nosaltres, amb el doctor Margarit vàrem preparar molt bé la cirurgia, vàrem preparar-nos en un moment en què es morien molts malalts tísics i teníem material per formar-nos. La primera malalta, la Maria, l'esposa del cap d'estació de les Franqueses, la vaig agafar, la vaig visitar, tal i tal

“ **L'abril de 1947 s'inaugurà a les Corts el Centre, el Sanatori de la Mercè. Al febrer de 1948 es practicà la primera pneumectomia, seguida de tres casos més, tots resolts amb èxit, cosa que donà enorme prestigi al Centre.** ”

i tal, i li vaig dir “mira, el Dr. Margarit i jo ens fem càrrec de la cirurgia, la tenim preparada i el que vull dir-te és que tu ets la primera malalta que estàs en llista per a tractament quirúrgic, per consegüent jo t'agafo a tu la primera, però jo no vull portar-te al quiròfan sense que tu sàpigues que ets la primera malalta que operaré i tot anirà perfectament perquè tot està molt ben preparat”. Ella em va dir “Doctor Manresa, faci el que vulgui, li tinc tota la confiança”. Allò va anar com una seda, no va tenir ni dècimes ni res. I la segona malalta, el mateix. Mai el malalt s'enfebrava, perquè sabiem què havíem de fer. Els malalts venien i em preguntaven si els podia operar. En la meua última etapa quirúrgica, jo he arribat a treure quatre pulmons i tots quatre van tornar a casa i això a Espanya no pot dir-ho ningú i jo ho dic i m'està malament dir-ho, però ho dic humilment. Ara els que ho fan són col·laboradors meus.

■ **Ens queden dues qüestions. Una és la vida acadèmica: els seus principis, després, més endavant, l'últim que ha viscut... com s'ha anat desenvolupant la vida acadèmica?**

■ S'ha anat desenvolupant últimament bastant bé. Ha vingut gent de fora. Tots hem tingut amics de fora que hem invitat a visitar-nos... molt bé. Després, l'Acadèmia de Ciències Mèdiques ha tingut un paper importantíssim, perquè, al cap i a la fi, ha estat el reservori de totes les societats, de circulatori, de respiratori... jo crec que ha anat augmentant el seu rendiment. Jo crec que la Reial Acadèmia de Medicina és un test per contestar això, m'entén? Jo crec que avui dia es fa una medicina tècnicament semblant al nostre país veí. Crec que té molta importància la llibertat, cada equip ha adquirit uns coneixements perquè ha anat a l'estranger i ha agafat el que allí fan bé i aquí no fem tan bé. Per altra banda aquest sistema modern de l'especialització crec que rendeix:

indiscutiblement el nivell mig del metge; des que hi ha la famosa història del MIR això ha anat a favor del coneixement del metge. El que passa és que la cultura del metge ha d'anar acompanyada d'altres coses. Per exemple, quan em van fer director de l'Esperit Sant, vaig anar a veure el de la carn, els altres pro-

El Dr. Gerard Manresa pronunciant una conferència.

“ El que vull dir-te és que tu ets la primera malalta que estàs en llista per a tractament quirúrgic, per consegüent jo t'agafo a tu la primera, però jo no vull portar-te al quiròfan sense que tu sàpigues que ets la primera malalta que operaré i tot anirà perfectament perquè tot està molt ben preparat. ”

veïdors i els vaig dir: “vinc a dir-vos que feu el lliurament, si voleu continuar proveint podeu trigar fins a un any a cobrar, però cobrareu fins a l'última pesseta”. I jo he anat a Madrid a parlar amb persones que conec i en què puc creure. I la cosa ha anat així. Jo crec en la medicina, he fet una vida que l'ha fet la provi-

dència... he tingut sempre deu o dotze metges que han assistit al meu servei, suposo que no per perdre el temps, perquè si no no haurien vingut, si no era per veure com es fa de metge. Tot plegat donava lloc a una cosa molt interessant, la responsabilitat que hom crea en si mateix.

■ T'obliga. És una cosa que t'obliga... I anem ara a activitats no professionals del metge. És evident que fora de fer la medicina i de fer-la amb correcció, hi ha metges que han estat interessats per la música, han tingut altres afeccions. Com ho veu vostè això, n'ha tingut cap?

■ La meua dona li explicaria millor. A l'Esperit Sant hi havia persones malaltes, algunes eren religioses, que tocaven el violí, el piano... fins i tot es va fer una petita orquestra i feien un concert el diumenge a la tarda. Allò era fantàstic, la gent venia i veia que al mateix temps que se'ls feia una toracoplàstia o una altra cosa, se'ls atenia humanament.

■ Jo li posaria un exemple per tipificar la persona que ben clarament, a més de metge, i ha estat un gran metge, ha estat un gran escriptor: en Marañón. Éra un home d'una gran cultura, ha estat un gran metge i un gran escriptor, ha estat com un arquetip. Aleshores, vostè, amb el que ha viscut al llarg de la seva vida, creu que el metge, en general, ha estat una persona que fora de la seva professió s'ha interessat per altres aspectes de la cultura o més aviat ha quedat reclòs en la seva professió i molt aïllat de la resta de manifestacions culturals?

■ Hi havia, per exemple, el famós... ara no me'n recordaré dels metges... un d'ells venia també a l'Esperit Sant a formar part de l'orquestra. Margarit tocava el piano, després hi havia també... caram... els metges feien un quintet i se'n cuidaven d'ensenyar a cantar. Perquè la Dolores també anava a l'Esperit Sant i cuidava molt de mantenir un grup, i com que havia estat una deixeble del mestre Joan Llongueres, ho feia força bé.

■ Ara tenim, per exemple, en Broggi, vostè l'ha de conèixer, que ha fet les seves memòries.

■ Sí, li he escrit quatre línies. Jo vaig arribar a Barcelona al mes de maig del 25 i aleshores hi havia Primo de Rivera, la dictadura, o com es deia també, la dictablanda.

■ És veritat, la dictablanda, li deien.

■ Quan jo vaig arribar d'Amèrica, no tenia gens clar el que passava aquí, i les memòries de Broggi m'estan aclarint com estava la situació política de l'època. Està molt bé el llibre que ha escrit.

**COMISSIÓ DE MEMÒRIA
DE LA PROFESSIÓ**

Dr. Lluís Dauff

Coordinador

Dr. Lluís Guerrero i Sala

Secretari

Dr. Oriol Casassas

Dr. Francesc M. Domènech i Torné

Dr. Gonçal Lloveras

Dr. Josep López Batllori

Dr. Ramon Martínez Callen

Dr. Josep M. Muñoz Pujol

■
**EL LECTOR INTERESSAT TAMBÉ PODRÀ TROBAR
AQUESTA I ALTRES ENTREVISTES A LA PÀGINA WEB
www.comb.es/memoriadelaprofessio**

■
**POT POSAR-SE EN CONTACTE AMB LA COMISSIÓ
PEL CORREU ELECTRÒNIC
memoriadelaprofessio@comb.es**

■
PROPERES ENTREVISTES:
Dr. Moisès Broggi Vallès
Dr. Josep M. Massons Esplugues
Dr. Manuel Camps Clemente
Dra. Maria Oliveras Collellmir
Dr. Jaume Torner Sellés...

■
**COL·LEGI DE METGES DE BARCELONA
SERVEI D'INFORMACIÓ COL·LEGIAL
NOVEMBRE 2002 - GENER 2003**

